

Posudek na rukopis s názvem *Kniha v barvě krve: o násilí vůči (proto)undergroundu*

Posuzovaný rukopis se zabývá násilím na takzvané závadové mládeži v komunistickém Československu od šedesátých let do kolapsu systému v roce 1989. Téma je to důležité a rozhodně je třeba o represích psát, protože byly bytostnou součástí pozdně socialistického politického systému, nicméně bych přece jen polemizoval s tezí, že jde o „opomíjený fenomén našich moderních dějin“ (což je konstatováno v anotaci překládaného rukopisu). Je to přece téma, jemuž se historici – ale třeba i média nebo různé nevládní organizace (Paměť národa, Člověk v tísni atd.) – věnují desítky let; a velice pečlivě. Ale budiž, odpověď na otázku, co je „opomíjené“ téma moderních československých dějin, je v tomto případě nutně subjektivní, a proto bych nechtěl to nechtěl autorům textu rozmlouvat.

Přestože je téma, jemuž se rukopis věnuje, důležité, mám s jeho zpracováním velký problém. Autoři zcela „opomenuli“, a zde jsem přesvědčen, že to není můj subjektivní dojem, ale prostý fakt, jakékoli teoretické přístupy. V textu se o nich nedozvíme vůbec nic a v poznámkách skoro až absurdně vyzní jeden odkaz na texty Eliase nebo třeba Foucaulta. Nejsem si ani trochu jistý, že autoři například zmiňovaného Foucaulta četli – i když se k jeho textům výslovně hlásí – protože kdyby jej četli, musel by jejich text vypadat úplně jinak, což by mu mimochodem jen prospělo (totéž co o Foucaultovi lze říci o nesmírně podivném odkazu na Žižkův text *Mluvil tu někdo o totalitarismu?* - autoři se vůči němu vyhrazují zřejmě jen kvůli tomu, že jej napsal Žižek a že má v názvu slovo „totalitarismus“). Stejně tak mám problém s tím, jak autoři pracují s terminologií. V textu například celkem často používají pojem „šedá zóna“. Myslí ho ve významu, s kterým přišla ve své eseji Jiřina Šiklová? Evidentně nikoli, tento klíčový pojem pozdního socialismu (příp. by mohli pracovat s Hankissovým a do značné míry analogickým pojmem „druhá společnost“) používají naprosto vágně a vesměs je jim pouhopouhým synonymem pro „většinovou společnost“. Totéž koneckonců platí o pojmu „totalitarismus“. Autoři jeho oprávněnost brání – před útoky revizionistů –, což je zcela legitimní, jenže jej vůbec nedefinují. Jak vlastně tento pojem chápou? Na jakou literaturu se odvolávají? Těžko říci – z jejich textu se to nedozvíme. Použití pojmu (v tomto případě pojmu „totalitarismus“) ještě přece nic moc neznamená, je to jenom začátek hry (jak říká třeba ve svých *Filosofických zkoumáních* Wittgenstein). To, co je důležité, je to, co tímto slovem autoři myslí – a autoři toto slovo považují, alespoň jsem to tak vyrozuměl, za jakýsi superlativ přídavného jména *strašný* (strašný – strašnější – totalitarismus) a hájí ho před všemi, kdo by aplikaci tohoto pojmu pro předlistopadový politický systém chtěli jakkoli zpochybnit. Jsem přesvědčen, že tento způsob nakládání s pojmy („šedá zóna“ a „totalitarismus“) jsou jen namátkou zvolené příklady) bychom už měli dávno opustit; zvlášť tehdy, pouštíme-li se – a autoři se pouštějí – do polemiky s těmi, jež nazývají „revizionisty“. Bez teoretického ukotvení a s vágním přístupem k pojmům je jejich polemika nevědecká, což je bohužel případ celé první části textu. Je to jen (angažovaná) žurnalistika.

Navíc ještě často žurnalistika hodně nepodařená a někdy i nevkusná. Několik příkladů. Skoro až směšně například znějí věty typu, že pro revizionisty jsou disidenti „skvrnou na duši národa“ (s. 9) nebo „Revizionistům se podařilo očistit sedmdesátá léta a ovládnout univerzitní diskurs. Jak dlouho bude trvat, než se odhodlají k dalšímu kroku, k úplné rehabilitaci padesátých let a Klementa Gottwalda?“ (s. 10). Nebo – a to je poslední příklad – na několika místech je posrpnové dvacetiletí připodobňováno k třetí říši, dokonce nechybí ani přirovnání k holokaustu (viz například ss. 78 nebo 103 rukopisu). To je mimořádně nevkusné.

Velká většina posuzovaného rukopisu je pak – v drtivé většině na pečlivém archivním výzkumu

založené – převyprávění represí vůči lidem, kteří byli v dokumentech předlistopadových bezpečnostních složek (ale i v dokumentech politické povahy) nazýváni vlasatci, máničky nebo volná mládež. Převyprávění se drží chronologické osy, a tak se dozvíme, kolik kde a kdy zasahovalo policistů, jaké měli hodnosti a jaké tituly, přesné časy průběhu jednotlivých akcí atd. Některé převyprávěné události jsou již obecně známy (autoři ostatně nezdědka odkazují na své vlastní texty), jiné jsou známy méně, jiné jsou známy minimálně. I tady se mi zdá, že téma mohlo být uchopeno strukturovaněji a méně pozitivisticky (slovo chápu v běžně používaném významu), byť toto chronologické převyprávění je nejméně problematickou částí textu.

Závěrem řečeno, jsem přesvědčen, že takového typu textů – bez teorie, bez terminologické jasnosti, s jedinou, a sice chronologickou linkou, kdy jsou jeden za druhým převyprávěny archivní dokumenty – by česká historiografie už měla přece jen opustit. Proto doporučuji zevrubné přepracování textu (v optimálním případě by měl být napsán celý znovu). Měla by mu být dodána metoda, teorie, terminologická ujasněnost, odstraněny žurnalismy atd. Podaří-li se to, bude výsledný text nejen k užitku jeho budoucích čtenářů, ale pomůže i tomu, co si sami autoři posuzovaného rukopisu vytkli za cíl – vystavět promyšlenou argumentaci vůči revizionismu.

V Praze 12. dubna 2020